

שנת שירות בשומר הצעיר – "שנת הכשרה"

תפיסת ההגשמה ושנת השירות בתנועה

תנועת השומר הצעיר, שהוקמה באירופה בשנת 1913, היא תנועה ציונית-סוציאליסטית. התנועה דוגלת בערכים של ציונות, סוציאליזם, אחוות עמים, שוויון ופמיניזם. המשמעות של להיות "שומר" או "שומרת" היא זהות שלמה, דמות אדם הבוחר בחירות ערכיות, על פי ערכי אמת וצדק.

כבר מראשיתה של התנועה הוגדרה ההגשמה כאחד מעקרונות השיטה החינוכית, לצד עקרונות הכוליות, המרד, הצופיות, הקבוצה, הקן והקשר בין מדריך לחניך (שיטת החינוך של השומר הצעיר, אתר תנועת השומר הצעיר).

עקרון ההגשמה הוא צו תנועתי, המחייב את החניכים לקיים את ערכיה. ההגשמה לא נובעת ממחויבות למדריך או מרצון להצטיין, כי אם מתחושת אחריות פנימית, תחושת שליחות אישית המפעמת בחניך. שיאה של ההגשמה מתבטא בדרישה לקיום אורח חיים שומרי גם בבגרות.

תנועת הנוער השומר הצעיר הייתה הראשונה שהתוותה את המושג "הכשרה", כביטוי לעיצוב דמותם האישית והחינוכית של המגשימים. ההכשרה מתחילה בשנות החניכות במסגרת הקן, וממשיכה ב"חוות הכשרה", המהווה תקופת זמן, שלב בו הבוגרים מכינים את עצמם לקראת חיים חלוציים. חוות ההכשרה ההיסטוריות הכינו את החלוצים לעלייה ולהתיישבות בארץ, במסגרת קבוצות. מסלול שנת השירות היום, המתקיים במתכונת של "חוות הכשרה", הוא המשך המסורת והרעיון של חוות ההכשרה ההיסטוריות.

מסלולי שנת השירות בשומר הצעיר שואבים השראה מחוות ההכשרה בגולה שהתקיימו לפני 100 שנים. באותן חוות הכשרה החליטו נערים ונערות אמיצים/ות לעשות שינוי דרמטי,

להכשיר את עצמם להיות מנהיגים ומנהיגות של עם ולעלות לארץ ישראל בשביל להקים את מדינת ישראל. גם היום יש לנו משימה דרמטית – חינוך לשוויון, לציונות ולקבוצה. כי אין לנו ארץ אחרת. (שנת שירות, פורסם באתר תנועת השומר הצעיר).

בשנת 2001 הגדירה הוועידה העשירית של התנועה את עצמה מחדש כ"תנועת חיים", ואת ההגשמה כדרך חיים, מעשה מתמשך לאורך החיים ובא לידי ביטוי בתצורות שונות, בשלבים שונים בחיים (שלב הנעורים, חוות ההכשרה, צבא וחיים בוגרים). לשם כך החליטה התנועה לקיים מסגרות שיאפשרו לבוגריה להגשים את הערכים שספגו במהלך שנות חניכותם, ולחדש את מסלולי ההגשמה (אבן, 2020).

אנחנו מדברים הרבה לאחרונה על כך שאנשים אומרים "הגשמה" והם מדברים לציוני עתיד. ואנחנו מדברים על מה זה הגשמה עכשיו, מה זה הגשמה בכל שלב בחיים, מה זה הגשמה שאני בקן, מה זה הגשמה שאני חי בקבוצה. (שמואל ורון, רכז חוות הכשרה, תנועת השומר הצעיר, 2020).

כל מסלולי ההגשמה בתנועה, בין אם בקיבוץ, בעיר או בקהילה אחרת, מתחילים ומתקיימים במסגרת חוות הכשרה. חלק מהמשתתפים בוחרים במהלך שנת השירות להמשיך למסלול הנח"ל ולאחר מכן לתנועת הבוגרים. חוות ההכשרה נתפסת על ידי התנועה כמקום להגשמה אישית, קבוצתית ופלטפורמה ליצירת שינוי חברתי ושוויון חברתי, באמצעות פעילות תנועתית (שנת השירות, אתר תנועת השומר הצעיר).

התנועה הגדירה ערכים מרכזיים לחוות ההכשרה:

1. שיתוף ועצמאות – חברי ש"ש יתנסו בחיי שיתוף ובמשימה משותפת. הגרעין ילווה על ידי מדריך, ויושם דגש על עיצוב התרבות הגרעינית, ניהול משק בית, ניהול תקציב, קבלת

החלטות משותפות, תרבות והווי קבוצתי וחזוק קשרים וחברויות.

2. שינוי חברתי – הגדרת המשימה המרכזית כחינוך הדור הבא, על ידי הובלת קינים והובלת פעילות תנועתית ארצית. במסגרת זו מתקיימים ימי הכשרה העוסקים בחינוך, עצמאות, חשיבה יצירתית והובלה.
3. המשכיות – עידוד בחירה במסלול הנח"ל כשירות צבאי, במסגרת גרעין. במסגרת הגרעין ימשיכו כקבוצה, המלווה ומודרכת על ידי התנועה.

מסלולי שנת השירות, הקומונות והמשימות בתנועה שלושה מסלולי שנת שירות:

מסלול חוות הכשרה, קבוצות המשך – מהות המסלול היא ריכוז קינים, פעילות תנועתית ויצירת חברת נעורים עצמאית ושוויונית במוקדי הפעילות. הפעילות של הש"שינים מוקדשת רובה ככולה לפעילות תנועתית. כל קומונר מרכז קן, ולעיתים שני קינים. כיום מחזיקים הש"שינים כשני שלישי מקיני התנועה. בבקרים, עובדים הש"שינים בבתי הספר של החניכים, ומשתלבים במשימות חברתיות או בליווי פרטני. בנוסף הם משתלבים בחינוך החברתי ובהווי התרבות של הקיבוץ בו הם חיים.

אנחנו ממש מנסים שהמשימות יהיו קשורות לחניכי התנועה ולא להתפזר. גם בבתי הספר אנחנו מנסים לצמצם לדברים שהם רלוונטיים לחניכים שלנו. (שמואל ורון, שם).

נוסף לפעילויות במוקדי הפעילות, וכחלק מתהליך בנושא מנהיגות שהובילה התנועה, הוחלט על הקמת צוותי פעולה רוחביים של הש"שינים, אשר פועלים בנושאים שהתנועה הגדירה כחשובים. הצוותים מורכבים מש"שינים מקומונות שונות, העובדים יחד על

נושא ומשימה. בין אלה: צוות פוליטי, צוות פיתוח תכנים, צוות קיום משותף, צוות מפגש עם החטיבה הערבית, צוות מנהיגות שכבה, צוות מנהיגות חניכים ארצית. הצוותים נפגשים אחת לחודש וחצי, מחלקים משימות ועושים אותן באזורים בהם הם פועלים. בשנת הפעילות 2021 עתיד לקום צוות הגשמה, לחיבור כיתות י"א-י"ב לרעיון ולמסלולי ההגשמה.

המסלול מיועד לבוגרי התנועה ולבוגרי מסלול "נחשונים". נחשונים הינו ארגון נוער שהקימה תנועת הבוגרים של השומר הצעיר, לסניפים קוראים "בתי נוער" או "בתי נחשונים". לארגון הייתה שנת שירות עצמאית והוא תפקד כגוף משלח. שנת השירות עמדה בסימן שאלה, בגלל מיעוט משתתפים, והוחלט שהתנועה תהיה הגוף המשלח שלהם. בוגרי נחשונים משתלבים בקבוצות ההמשך בחוות ההכשרה, אשר מתגבשות כבר במהלך י"ב.

כיום קיימות בתנועה תשע קומונות של קבוצות המשך, שבע של בוגרי התנועה ושתיים של בוגרי נחשונים. הקומונות מפעילות שישה אזורים, ונמצאות ב: קיבוץ שמיר, עכו, קריית אתא, חדרה, ראשון לציון, ירושלים, קריית גת, באר שבע, קיבוץ שריד. בכל קומונה 10-15 קומונרים.

מסלול קבוצות חוץ-תנועתיות – קומונות המיועדות לש"שינים שלא התחנכו בתנועה. קומונות מקומיות, הפועלות בקיני התנועה או בבתי נחשונים, ועוסקות בנושא מוגדר. למשל: צדק חברתי, קיום משותף. השנה פועלות שתי קומונות, אחת בחיפה ואחת בירושלים.

מסלול ש"ש בקהילה – מסלול המיועד למצטרפים חדשים שלא התחנכו בתנועה. נמצאים במרחב הכפרי ועוסקים בחקלאות ובחינוך. הש"שינים מגויסים לשנת שירות דרך התנועה הקיבוצית.

המיון, ההכשרה והליווי לאורך השנה מתבצעים על ידי המוסדות בהם נמצאים, ולא על ידי התנועה.
נכון לשנת 2020 פעלו בארבע קבוצות: חוות אדמה, אופק ונעמן (מטה אשר), מוסד שקמה.

חשיפה לשנת שירות, תהליך המיון וההכשרה
רעיון חוות ההכשרה ושנת השירות חשוף וידוע לחניכים בכל שנות פעילותם בתנועה, מכיוון שרכזי הקינים הם קומונרים. השיח המרכזי על הגשמה ויציאה לשנת שירות מתקיים במהלך כיתה י"ב, במסגרת קבוצות ההמשך. במהלך שנת י"ב עוברים המדריכים שבעה סמינרים לאורך השנה, אחת לחודש וחצי. בתחילת השנה כשכבה ובמהלך השנה בחלוקה לקבוצות שעתידות להיות קבוצות הגרעינים לשנת השירות. ההדרכה היא שכבתית, וכולם לוקחים בה חלק.

מה שיפה זה שאתה יכול לבוא לסמינרים, לבדוק ולנסות, לראות אם זה מתאים לך, ויש סמינרים משמעותיים של קבוצות ההמשך שבאמת מראים לך את הדרך, לכל אחד יש מקום שם שהוא יכול להיות בו. (קומונרית בשנת שירות, קבוצת מיקוד בנות, 2020).

בחודש פברואר מוגדר תאריך כ"יום הבוחר.ת" בו מתקיימת חתימה על דחיית שירות והחלטה אם להצטרף לשנת השירות. מדריך שבחר לא להצטרף אינו משתתף בקבוצות ההמשך, ממשיך עם התפקיד הקיני שלו, ומסיים את פעילותו בתנועה.
בעבר, אחוז היציאה לשנת השירות היה גבוה מאוד. הרוב המוחלט מבין חברי שכבת י"ב היו לוקחים חלק בקבוצות ההמשך ושנת השירות. בשנים האחרונות, בהתאם לתהליכים שקורים בתנועות אחרות, יש ירידה בחתימה לשנת שירות בתנועה. מסיימי י"ב בוחרים להתגייס, להתנדב למכינות או למסלולי שנת שירות אחרים מחוץ לתנועה.

מצטרפים חדשים לשנת השירות עוברים תהליך של מיון על ידי התנועה. תהליך הכניסה לשנת השירות כולל ארבעה כנסים לאורך השנה, סמינרים בני יומיים בנושאי אידיאולוגיה של התנועה, החיים בקבוצה. הסמינרים הם גם הכשרה וגם מיון. לא מתבצע מרכז הערכה מסודר.

בפברואר, במקביל ל"יום הבוחר.ת.", מתקיימות ועדות פדגוגיות, שם מתקבלת החלטה על מי נכנס ומי לא. בפסח מצטרפים את המועמדים לקייטנות של התנועה, ושם הם עושים התנסות בהדרכה. לאחר מכן משבצים אותם לקומונות.

לכל גרעין יש שני מדריכים מלווים ורכז משימה. מדריכי הגרעין נפגשים לפגישות ליווי אחד על אחד עם הש"שינים, ובנוסף מתקיים יום הכשרה על חיי קבוצה וחצי יום הכשרה משימתית, על תכנים של התנועה ועל ריכוז הקינים.

מדריכי הגרעינים מעידים כי בשנים האחרונות נוצרה תלות גבוהה של הש"שינים בהם כמדריכים, וחוסר עצמאות. הדבר נוצר בין היתר בשל נוכחות מוגברת של בוגרים (מעל גיל 21) בפעילות התנועתית הקינית ובהדרכת שכבות י"א-י"ב, דבר המייתר ומחליש את הש"שינים כרכזים, כמובילים וכמקבלי ההחלטות.

המטרה שלנו היא לפתח מחנך ומחנכת שיש להם סט כלים והם יכולים להשתמש בהם במציאות משתנה. ללמד אותם איך לנתח סוגיות מורכבות, איך להסתכל רחב, איך לפתח אג'נדה חינוכית וכו'.

זה גרם לנו לחשוב על מודלים אחרים על ההכשרה, יותר למידה עצמאית, יותר אחריות על הלמידה, מה התפקיד של הקומונר, מה האחריות שלהם, ואיך מתמודדים עם זה שמבחינת היחס הציבורי ואיך שמתייחסים אליהם בקהילה, התפקיד שלהם כבר לא נתפס משהו, ואת זה אנחנו רוצים לשנות. (שמואל ורון, שם).

קומונרים בחוות ההכשרה בתנועה מספרים על החוויה בשנת השירות:

שנת השירות היא משהו להתבסס עליו, איזה דעה שאתה יכול לכוון אליה, מקום שאתה יכול ללכת אליו, אתה יודע שיש לך איזה מטרה;

יש בזה משהו כל כך חזק שתנועה גדולה פשוט מתעסקת בנושא אחד, שפשוט הרגשתי שיש לי מקום בתנועה הזאת. אני חושבת שחוות ההכשרה זה המעשה שלכם, זה המעשה שצריך לעשות בחברה הישראלית היום. אין עוד מקום שבו משפיעים, פשוט משפיעים ישירות על החברה הישראלית. בשנת שירות אנחנו הולכים לילדים שהם חלק מכל קצוות החברה הישראלית, ובאים לחנך אותם, באים להראות להם פרספקטיבות אחרות, באים לגרום להם להתאהב בתנועה כמו שאנחנו התאהבנו בתנועה;

להיות חלק מתנועה זה להיות חלק ממה שהיה באמת גדול, לעשות את העבודה שלי במקום מסוים אבל לדעת שהאפקט שלי הוא יותר גדול ושאני לא לבד בזה. (סרטון 'שנת שירות – השנה שלי להתחבר').